

DOI 10.33099/2618-1614-2025-30-3-45-52

УДК 623:351.865

Б. Й. Семон,*доктор технічних наук, професор,
Національний університет оборони України,***В. М. Дихановський,***доктор технічних наук,
старший науковий співробітник,
Центральний науково-дослідний інститут озброєння
та військової техніки Збройних Сил України,***Ю. Г. Бодрик,***кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник,
Національний університет оборони України*

Зброя – основа спроможностей

У статті розглянуті основні чинники, які зумовлюють необхідність переходу від оборонного планування на основі загроз до оборонного планування на основі спроможностей. Визначальним у цьому процесі є принцип «стратегічної невизначеності», покладений в основу оборонного планування держав НАТО. За таких умов раціональним рішенням є об'єднання військових потенціалів держав зі спільними національними цінностями за принципом колективної оборони. Для збалансованого і структурованого об'єднання військових потенціалів держав НАТО запроваджене оборонне планування на основі спроможностей. Спроможності розглядаються як блоки для побудови системи колективної безпеки. При створенні спроможностей визначальним вважається компонента «materiel», а саме високотехнологічна зброя. Інші компоненти спроможності є похідними.

Ключові слова: високотехнологічна зброя, оборонне планування на основі спроможностей, стратегічна невизначеність, модульний підхід.

© Б. Й. Семон, В. М. Дихановський, Ю. Г. Бодрик, 2025

Питання технічного оснащення Збройних Сил України є актуальним завжди, особливо це відчувається в умовах воєнного стану, під час відбиття збройної агресії Російської Федерації проти України. Збройні Сили України та інші складові сил оборони повинні бути завжди підготовлені до будь-якого розвитку подій стосовно відбиття нападу агресора та ведення бойових дій. Тому підготовка до збройної боротьби необхідна завжди, а тим більше в мирний час, коли є можливість планово і спокійно розвивати і постійно вдосконалювати Збройні Сили України.

В Україні з 2016 р. ґрунтовно змінюються підходи до оборонного планування. Відповідно до Стратегічної цілі 2 Стратегічного оборонного бюлетеня України 2016 р. [1] передбачене впровадження методів планування на основі спроможностей (Capability-Based Planning). Законом України «Про національну безпеку України» [2], прийнятим Верховною Радою України в червні 2018 р., визначено, що «оборонне планування ... здійснюється ... шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, їх *спроможностей*...». Вважається, що у 2020 р. виконане ключове завдання оборонної реформи – запроваджене планування розвитку спроможностей сил оборони та планування оборони держави [3]. Базовими документами для планування на основі спроможностей є наказ Міністерства оборони України № 484 від 22 грудня 2020 р. [4] (далі – наказ Міноборони № 484) та Каталог спроможностей [5].

Водночас дотепер обґрунтуванню необхідності переходу від оборонного планування на основі загроз до оборонного планування на основі спроможностей в Україні приділялося недостатньо уваги. Аргументація досі залишається бюрократичною: «так вказано в Указі Президента України» або «так визначено наказом Міністра оборони». Але для реформування оборонного планування необхідно розуміти, що покладено в його основу, для чого здійснюється це реформування, які його переваги. Інакше реформування відбуватиметься формально, без реальних змін, що ми і бачимо сьогодні в Міністерстві оборони України – остаточного переходу до оборонного планування на основі спроможностей не відбулося.

Можна було б обмежитися цитуванням положень керівних документів НАТО, що визначають обов'язковість оборонного планування на основі спроможностей. Але в даному випадку необхідно встановити причинно-наслідкові зв'язки, що спонукали держави НАТО перейти від оборонного планування на основі загроз до планування на основі спроможностей.

Перше відоме використання терміна «capability» у значенні властивості або стану здатності датується 1587 роком [6]. Надалі цей термін широко використовувався для оцінювання спроможності суб'єкта

виконувати необхідну роботу. Насамперед це стосувалося ділової активності в бізнесі.

Детальне вивчення керівних документів НАТО й України, що визначають засади оборонного планування на основі спроможностей, свідчить про значні протиріччя між положеннями документів НАТО й України. Зокрема в наказі Міноборони № 484 надане таке визначення терміна «спроможність»:

«Спроможність (оперативна, бойова, спеціальна) – це здатність органів військового управління, з'єднань, військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил або сукупності сил і засобів сил оборони виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов, ресурсного забезпечення та відповідно до встановлених стандартів».

Цей загальноприйнятий у межах НАТО термін визначається як «здатність створювати ефект через застосування інтегрованого набору елементів, класифікованих як доктрина, організація, підготовка, матеріально-технічні засоби, розвиток лідерства, персонал, інфраструктура та взаємосумісність» («the ability to create an effect through employment of an integrated set of aspects categorized as doctrine, organization, training, materiel, leadership development, personnel, facilities, and interoperability» [7]).

Європейська оборонна агенція також дає лаконічне і зрозуміле визначення терміна «спроможність»:

«Військова спроможність – це здатність виконувати дії з метою досягнення ефекту. Вона визначається мінімальними вимогами вздовж визначених напрямів розвитку (DOTMLPFI – доктрина та концепція, організація, підготовка, матеріально-технічні засоби, лідерство, персонал, інфраструктура та взаємосумісність») («a military capability is the ability to perform actions in order to achieve effects. It is defined by minimum requirements along identified lines of development (DOTMLPFI – Doctrine and Concept, Organization, Training, Materiel, Leadership, Personnel, Facilities, and Interoperability» [8]).

Порівнюючи наведені визначення можна помітити, що в тих термінах, які прийняті в НАТО та ЄС, робиться наголос на досягненні ефекту, тоді як у визначенні, яке наводиться у вітчизняному документі, про ефект не згадується.

Акцентування на досягненні ефекту як основної характеристики спроможності є важливим, зокрема для здійснення планування розвитку спроможностей, але також варто звернути увагу на те, якими шляхами може досягатися ефект. Так, за традиційним підходом до ведення бойових дій, у тому числі радянським, шлях до успіху ґрунтується на кількісній перевазі в живій силі. Зокрема, часто говорять про співвідношення «три до одного», яке нібито потрібне для перемоги в наступ-

пальних діях [9, с. 142]. У військових підручниках з тактики і стратегії зазначено, що створення чисельної переваги над противником на головному напрямі удару вважається однією з основних умов успіху в битві. Досвід Другої світової війни показав, що такий підхід призводить до величезних втрат людей на полі бою. Те саме ми бачимо у способах бойових дій Російської Федерації під час її агресії проти України.

На протипагу цьому в державах НАТО прийнятий підхід, що ґрунтується на використанні нових технологій. Найпереконливішою демонстрацією одержання переваги на полі бою завдяки високотехнологічній зброї була військова операція «Буря в пустелі» багатонаціональних коаліційних сил у Перській затоці 1991 р. Маючи лише незначну кількість малопомітних літаків з невеликим запасом високоточних боєприпасів, коаліція швидко придушила Протиповітряну оборону Іраку і фактично безкарно діяла над Іраком. Іракські солдати почали кидати навіть непошкоджені танки, почувавши себе безпечніше за межами броні. Наземна війна закінчилася менш ніж за 100 годин. У бою загинули менше 150 американців, менше 500 були поранені. Вважається, що коаліція перемогла завдяки поєднанню інноваційних бойових концепцій і нових систем зброї, включаючи літаки-невидимки, високоточні боєприпаси, безпілотні літальні апарати та бойову мережу. Зокрема, літаки F-117 становили лише 2% від вильотів усієї авіації коаліції, але вони знищили 40% цілей. Іракці не могли бачити, звідки падають бомби.

Україна для відбиття збройної агресії Російської Федерації використовує підхід, прийнятий в державах НАТО, що ґрунтується на використанні нових технологій і роботизованих систем для мінімізації втрат людей під час бою. Зокрема, Головнокомандувач Збройних Сил України Валерій Залужний зазначав, що у XXI столітті розвиток науки і технологій, озброєння та військової техніки веде до зміни тактики їх застосування і, головне, збереження людей [10]. Отже, визначальним фактором для одержання переваги на полі бою є зброя, що серед базових компонентів спроможностей визначено терміном «materiel». Тому, за словами Валерія Залужного, вкрай необхідним є створення абсолютно нової державної системи технологічного переозброєння [11].

Саме зброя суттєво змінює тактику застосування та оперативне мистецтво, а не навпаки. Перемога на полі бою цілковито залежить від можливостей випереджати противника в технологічному розвитку. Швидкість упровадження інновацій на пряму збільшує спроможності держави досягти перемоги у війні.

Зокрема, генерал Залужний зробив висновки, що ефективність дорогих ракет і високоточних снарядів упала до нуля; тактика застосування та оперативне мистецтво зазнали істотних змін; класичні наступальні

операції та наступальні дії не просто втратили ефективність, а стали майже самогубними. За його словами, архітектура стратегії виживання і перемоги на сьогоднішньому етапі можлива лише на побудові нової військово-технологічної системи [12].

У сучасному світі в умовах бурхливого розвитку комерційних технологій створюються нові й удосконалюються існуючі бойові спроможності на основі концепції несподіваного поєднання технологій і застосування. Завдяки тому, що генераторами ідей є невійськові громадяни, мислення яких не обмежене рамками минулих війн і військовими знаннями, їм вдається придумати новий засіб озброєння на основі готових технічних рішень, що використовуються в цивільній сфері, і розробити сценарії їхнього бойового застосування. Це дає змогу пришвидшити створення і розвиток спроможностей. Основним фактором досягнення переваги над противником є «генерація ідей», а не «накопичення зброї» [13].

Тому було б доцільно взяти за основу визначення терміна «спроможність», прийняте в НАТО або ЄС.

Слід уточнити, що розуміють під терміном «ефект». Найадекватнішим стосовно оборонного планування на основі спроможностей є визначення терміна «ефект», надане в ключовому документі серії спільних операцій Об'єднаного комітету начальників штабів США [14]:

«Ефект – 1. Фізичний або поведінковий стан системи, що виникає в результаті дії, комплексу дій чи іншого ефекту. 2. Результат, підсумок або наслідок дії. 3. Зміна стану, поведінки або ступеня свободи» («Effect – 1. The physical or behavioral state of a system that results from an action, a set of actions, or another effect. 2. The result, outcome, or consequence of an action. 3. A change to a condition, behavior, or degree of freedom»).

В іншому документі Об'єднаного комітету начальників штабів США детальніше описаний зміст поняття «ефект» [15]:

«Ефекти – це зміна стану, поведінки або ступеня свободи. Ефекти класифікуються як летальні або нелетальні за своєю природою і зазвичай виражаються такими словами, як знищити, затримати, заборонити, нейтралізувати, придушити або вплинути» («Effects are a change to a condition, behavior, or degree of freedom. Effects are categorized as lethal or nonlethal in nature and are normally articulated using words such as destroy, delay, deny, neutralize, suppress, or influence»).

У цьому документі прямо вказуються властивості конкретного виду зброї. Зокрема описані спроможності повітряної підтримки наземних військ (Air-to-Surface Capabilities): літаки надають Командувачу об'єднаних сил (JFC) гнучкість, дальність, швидкість, смертоносність, точність і здатність зосереджувати вогонь у потрібний час і в потрібному місці. Вони виконують завдання об'єднаної вогневої підтримки страте-

гічних наступальних дій, протидії повітряним і ракетним загрозам, а також перехоплення. Здатність літаків доставляти високоточні боеприпаси може дати JFC можливість обмежувати побічну шкоду, а також завдати ударів по цілях, які в іншому випадку були б недоступні. Також літаки можуть забезпечувати оцінку атак у режимі реального часу. Крім того, стелс-технологія дає змогу доставляти зброю, зберігаючи при цьому підвищену живучість [15].

Схоже визначення терміна «ефект» надане в наказі Міноборони № 484, хоча традиційно для керівних документів Міністерства оборони України їхні визначення заплутані і перевантажені подробицями:

«Ефект – результат, що призводить до зміни умов, способів дій та ступеня свободи дій противника чи своїх військ, або ступінь впливу створених (досягнутих) спроможностей (властивостей) на здатність структурної одиниці сил оборони, яка є носієм спроможностей, виконати поставлені завдання».

Отже, визначення терміна «спроможність» у керівних документах НАТО безпосередньо пов'язується з ефектом, який створюється шляхом застосування інтегрованого набору складових елементів – DOTMLPFI. При цьому для бойових спроможностей визначальним фактором є високотехнологічна зброя, тобто складова М (materiel).

Слід окремо зазначити, що в наказі Міноборони № 484 некоректно надане визначення базовій складовій «materiel»:

«Ресурсне забезпечення – забезпеченість спроможності необхідним озброєнням і військовою технікою, обладнанням, запасами матеріально-технічних засобів та витратних матеріалів, а також фінансовими ресурсами» [4].

По-перше, «materiel» у жодному разі не можна отожднювати з терміном «ресурсне забезпечення», який позначає набагато ширше поняття. По-друге, до «materiel» не належать фінансові ресурси. Зазначити їх у наведеному вище переліку є помилкою. Фінансові ресурси потрібні для всіх базових компонентів спроможностей і не лише для них.

Коректніше було би перекласти термін «materiel» як «технічне оснащення», «озброєння» (для бойових спроможностей) або «матеріально-технічні засоби».

Було б доцільно використати визначення терміна «materiel», надане у виданні [16] Об'єднаного комітету начальників штабів США:

«Матеріально-технічні засоби – всі предмети, необхідні для оснащення, експлуатації, обслуговування та підтримки військової діяльності без розрізнення щодо їх застосування в адміністративних чи бойових цілях» (materiel – all items necessary to equip, operate, maintain, and support military activities without distinction as to its application for administrative or combat purposes).

Визначення всіх базових компонентів спроможностей, наданих у наказі Міноборони № 484, мають два суттєві недоліки: 1) заплутані і перевантажені подробицями, що ускладнює їх розуміння і допускає неоднозначне тлумачення; 2) не повною мірою узгоджуються з визначеннями, прийнятими в державах НАТО, що ускладнює інтеграцію України в систему колективної оборони вільного світу.

Усі вісім базових компонентів спроможності (DOTMLPFI) обов'язкові, але вони не рівнозначні. У керівних документах США визначальними вважаються високотехнологічна зброя та кваліфікований персонал. Інші компоненти спроможності є похідними. Зокрема, у Стратегії національної оборони США 2022 р. сказано: «...ми діятимемо терміново, щоб створити довгострокові переваги для майбутніх Об'єднаних Сил, ... швидше отримуючи необхідні нам технології та інвестуючи в надзвичайних людей Департаменту, які залишаються нашим найціннішим ресурсом» [17].

На *рисунку 1* показано значущість базових компонентів спроможностей. У керівних документах держав НАТО є багато свідчень про те, що спроможності – це передусім зброя. Персонал теж вважається визначальним компонентом спроможності, але первинною є зброя, адже персонал підбирають під зброю, а не навпаки.

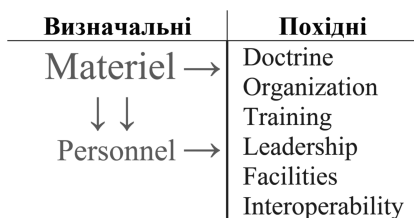

Рис. 1. Значущість базових компонентів спроможностей

Спочатку приймається рішення про зброю, а потім – про решту. Наприклад, спочатку було прийнято рішення про передачу Україні літаків F-16, а потім – рішення про решту базових компонентів спроможності.

Історія воєн свідчить, що найбільш значущі зміни характеру ведення війни відбувалися лише завдяки змінам в озброєнні: вогнепальна зброя, механізовані війська, авіація, ракети тощо. Інші базові компоненти спроможностей лише забезпечували результативне використання нової зброї [18].

Деякі держави вважають, що оборонне планування на основі загроз є доцільнішим, ніж планування на основі спроможностей.

Але сучасний світ змінюється швидко і непередбачувано. Наприклад, у 80-х роках провідні дослідники в США вважали, що радянська система є напрочуд стабільною. Навіть Центральне розвідувальне управління США переоцінило внутрішню стабільність Радянського Союзу і не очікувало на його швидкий розпад.

Колишній директор ЦРУ Стенсфілд Тернер (Stansfield M. Turner) у 1991 р. написав в американському журналі *Foreign Affairs*: «Ми не повинні замовчувати жахливість нашої нездатності передбачити масштаби радянської кризи» [19].

Така сама ситуація спостерігається й у Європі. Лише кілька років тому Рада Євросоюзу у своєму концептуальному документі «Європейська стратегія безпеки» [20] прямо говорила, що «ніколи раніше Європа не була такою процвітаючою, безпечною та вільною, як у наші дні». Особливо наголошувалося, що «великомасштабна агресія проти будь-якої з держав – членів ЄС сьогодні здається неймовірною. Натомість Європа стикається з новими загрозами, що мають більш різноманітний, менш явний і менш передбачуваний характер». На теперішній же час країни Європи суттєво збільшують оборонний бюджет для серйозної підготовки до війни.

В основі методології оборонного планування США лежить класична теорія «політичного реалізму», описана в монографії Ганса Моргентау (Hans J. Morgenthau) [21], уперше опублікованій 1949 р. Ця теорія ґрунтується на таких положеннях:

1. Національні держави є головними дійовими особами в міжнародних відносинах.

2. Головною турботою в цій сфері є вивчення сили.

Держави можуть або воювати самостійно, або об'єднувати свої сили для боротьби з іншими державами.

Методологія оборонного планування США в дуже обмеженому обсязі використовує стратегічне прогнозування. Доктринальні документи США не намагаються описати якусь виразну картину майбутнього і проаналізувати можливі сценарії розвитку міжнародної обстановки. А висновки про майбутні загрози для безпеки та інтересів США робляться на основі аналізу тих загроз, що існують зараз, або тих явищ, які вже очевидні, але можуть у перспективі розвинути у загрози.

Тому оборонне планування США ґрунтується переважно на принципі «стратегічної невизначеності». У доповіді Міністерства оборони США [22] прямо заявлялося, що оскільки неможливо з абсолютною впевненістю передбачити, як розвиватиметься стратегічне середовище, США підтримуватимуть широкий портфель військових спроможностей, які в сукупності дають змогу виявляти гнучкість у реалізації широкого кола завдань для адекватної відповіді на всі можливі загрози. Підкреслювалося, що «повна відмова від спроможностей для проведення якоїсь місії була б нерозумною, виходячи з історичного та прогнозованого використання збройних сил США та нашої нездатності передбачити майбутнє» [22].

Про значну кількість і невизначеність загроз сказано у Стратегії національної оборони Сполучених Штатів Америки 2022 р. [17], серед яких – стратегічні

виклики, пов'язані з розвитком технологій: «...широкий спектр нових технологій, що швидко розвиваються, та їх застосувань ускладнює динаміку ескалації та створює нові виклики для стратегічної стабільності. До них належать протикосмічна зброя, гіперзвукова зброя, вдосконалена хімічна та біологічна зброя, а також нові та перспективні системи корисного навантаження та доставки як для звичайної, так і для нестратегічної ядерної зброї. У кібернетичному та космічному просторах ризик ненавмисної ескалації особливо високий через нечіткі норми поведінки та пороги ескалації, складну взаємодію між доменами та нові спроможності. Нові застосування штучного інтелекту, квантової науки, автономних систем, біотехнологій та космічних технологій мають потенціал не лише змінити кінетичний конфлікт, а й порушити повсякденні ланцюги поставок і логістичні операції США» [17].

Порівняльний аналіз методології оборонного планування Європейського Союзу з методологією оборонного планування США і НАТО показує, що ці методології багато в чому схожі. Так само, як США і НАТО, у своєму оборонному плануванні ЄС незначною мірою використовує стратегічне прогнозування і ґрунтується переважно на принципі «стратегічної невизначеності».

Російські провідні дослідники у сфері безпеки та оборони критикують держави НАТО за те, що вони неспроможні передбачити майбутні загрози у сфері безпеки та оборони і майбутні збройні конфлікти. Зокрема, вони стверджують, що РФ спроможна передбачити майбутні збройні конфлікти, а Європа – ні.

Але ж найкращий спосіб передбачити майбутнє – це підготувати його. Це намагаються зробити і держави вільного світу, і диктаторські держави. Але держави вільного світу націлені на творення, а диктаторські держави – на руйнування. Руйнувати легко: удар шахедом – і будинку немає. А його відбудова вимагає значно більше часу і ресурсів.

У міждержавному вимірі так само – розпочати війну легко, а створити стійкий мир дуже важко. Тому РФ може передбачити збройні конфлікти – бо вона планує та організовує збройні конфлікти, а Європа не завжди про це знає.

Надмірна кількість і невизначеність загроз характерна для будь-якої європейської держави, в тому числі для України. Жодна держава Європи не має достатньо ресурсів для протистояння всім загрозам. Отже, оборонне планування на основі загроз вважається невинуватим підходом. За таких умов раціональним рішенням є об'єднання воєнних потенціалів держав зі спільними національними цінностями за принципом колективної оборони. Відомий американський соціолог і політолог Самуель Гантінгтон (Samuel P. Huntington) вважав, що світ розділений між конкуруючими цивілізаціями. Під час «холодної війни» світ був роз-

ділений за ідеологіями. Але у 80-х роках комуністична ідеологія почала занепадати і врешті втратила свій світовий вплив. Гантінгтон запропонував розглядати розділ світу на основі культури, частиною якою є релігія. Він відмічав, що «відродження релігії в більшій частині світу посилює ці культурні відмінності» [23]. Найвпливовішими Гантінгтон вважав західну цивілізацію, ісламську та китайську, а також латиноамериканську, африканську, індуїстську, православну, буддійську та японську [23].

Але в сучасному світі релігія втрачає вплив на людей. Впливовішими стали загальнолюдські цінності. Історична логіка засвідчує, що громадянське суспільство практично завжди (навіть в умовах слабкості чи відсутності держави) стоїть на охороні «найвищих цінностей» людського буття, до яких належать воля, безпека, сім'я, добробут, органічне відчуття національної ідентичності, що живить державотворчі прагнення громадян. Найвищою цінністю українського суспільства є СВОБОДА, що поєднує нас з європейським суспільством. Натомість найвищою цінністю російського суспільства є цар, тобто «хазяїн землі русской», що є протилежним до найвищої цінності українського суспільства. Саме це є підґрунтям для конкуруючих цивілізацій і спонукає Україну приєднатися до євроатлантичної системи колективної безпеки.

Україна в євроатлантичній системі колективної безпеки матиме загрозу лише зі сходу і частково з півночі, що показано на *рисунку 2*. При цьому з півночі загроза не буде суттєвою, адже Білорусь стримуватиметься державами НАТО з півдня, заходу і півночі.

Але проста сукупність збройних сил 32 держав НАТО створить хаос у системі оборони. Система колективного захисту не повинна бути хаотичною сукупністю військових потенціалів союзних держав. Їхнє об'єднання має бути збалансованим і структурованим. Для цього в державах НАТО запроваджене оборонне планування на основі спроможностей. Спроможності розглядаються

Рис. 2. Сучасне геополітичне оточення України

як блоки для побудови системи колективної безпеки. При цьому використовується «модульний» підхід до розвитку військових спроможностей, що насамперед розглядається як зниження оборонних витрат для реагування на численні й непередбачувані загрози. Фактично йдеться про те, що кожна країна НАТО має насамперед розвивати ті військові спроможності, які необхідні їй для адекватного реагування на притаманні їй загрози. І потім постачати свої спроможності до загального «пулу» ресурсів військ НАТО, котрі виділяються для вирішення того чи іншого завдання.

Жодна європейська держава не має всієї сукупності спроможностей, але всі разом держави НАТО мають повний комплект спроможностей, що стримуватиме всі можливі загрози навіть в умовах стратегічної невизначеності. При цьому кожна окрема держава НАТО створює спроможності, що, з одного боку, формують повний комплект спроможностей НАТО, з другого – відповідають загрозам, характерним саме для цієї держави.

На основі вивчення поглядів держав НАТО на оборонне планування побудовано логічний ланцюг переходу від планування на основі загроз до планування на основі спроможностей, як показано на *рисунку 3*.

Парламент Європи вважає, що в ці часи високої невизначеності європейська і трансатлантична єдність, а також тісна співпраця з партнерами-однодумцями по всьому світу є як ніколи необхідними для того, щоби протистояти викликам, що виникають через численні глобальні кризи, діяти проактивно та рішуче реагувати на загрози міжнародному правопорядку, заснованому на правилах, і сприяти ефективній реалізації Спільної політики безпеки та оборони [24].

Ґрунтовне впровадження методу планування на основі спроможностей підтверджується в інформаційному бюлетені Європейської оборонної агенції [25]. Зокрема, в цьому документі зазначено, що План розвит-

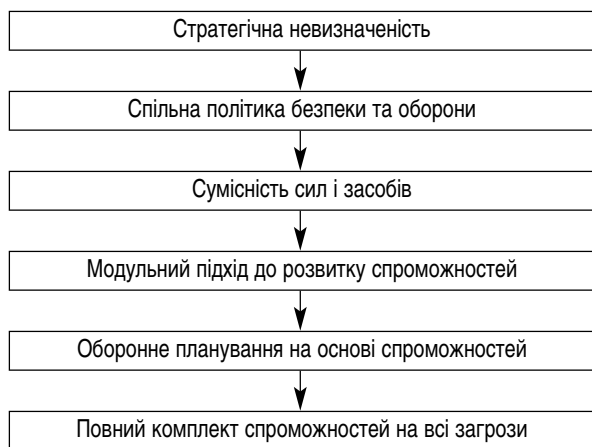

Рис. 3. Логічний ланцюг переходу від планування на основі загроз до планування на основі спроможностей

ку спроможностей ЄС є центральним орієнтиром для оборонного планування в ЄС і основою для всіх європейських ініціатив, пов'язаних з обороною, таких як Координований щорічний огляд оборони (CARD), Постійне структуроване співробітництво (PESCO), Європейський оборонний фонд (EDF), а також будь-які майбутні засоби підтримки оборони ЄС. Пріоритети розвитку спроможностей ЄС також слугуватимуть основним орієнтиром для національного оборонного планування. Вони відповідають на просте запитання: на яких спроможностях державам – членам ЄС слід разом зосередитися, щоб бути готовими до майбутнього [25].

Після початку російської агресії проти України у 2014 р. держави НАТО почали більше уваги приділяти створенню спроможностей, що відповідають загрозам, характерним саме для цієї держави. Унаслідок цього може скластися враження, що європейські держави відмовилися від оборонного планування на основі спроможностей. Але Пріоритети розвитку спроможностей Євросоюзу 2023 р. свідчать, що ЄС продовжує здійснювати планування на основі спроможностей. При цьому вони враховують уроки, що випливають під час агресивної війни Росії проти України [8, 25].

Важливим питанням є визначення терміна «спроможність». За основу можна було би взяти розглянуті вище схожі між собою за визначеннями терміни, прийняті в НАТО [7] та ЄС [8], які виражають спрямованість спроможностей на досягнення ефекту. При цьому для розуміння поняття «ефект» доцільно використовувати відповідні трактування з доктринальних публікацій Об'єднаного комітету начальників штабів США. З урахуванням розглянутого підходу до побудови системи колективної безпеки НАТО пропонується доповнити основне визначення терміна «спроможність» таким уточнюючим поясненням: спроможність – це неподільний модуль військової сили, необхідний для виконання оперативних і стратегічних завдань з оборони держави.

Таким чином, вирішальну роль в оборонному плануванні на основі спроможностей відіграє зброя. Стандарт НАТО APP-20 [26] (NATO Programme Management Framework) зосереджений на формулюванні вимог на основі прогалини в спроможностях та управлінні програмою озброєння протягом життєвого циклу системи зброї, включаючи прискорене розміщення (швидке отримання) і впровадження технологій.

Як описано в Політиці НАТО щодо управління життєвим циклом систем зброї (SLCM), метою SLCM є оптимізація оборонних спроможностей протягом життєвого циклу системи зброї, беручи до уваги її бойові властивості, вартість, графік розроблення і виробництва, якість, робоче середовище, інтегровану матеріально-технічну підтримку і старіння.

Основна мета програми озброєння – забезпечити необхідні спроможності для заповнення виявлених

прогалин за допомогою рішення з озброєнням. Щоб заповнити ці прогалини, необхідно визначити рішення і створити бойову систему. Це означає, що система зброї повинна досягти певного стану зрілості, щоб працювати й забезпечувати необхідні спроможності.

Відповідно до вимог Стандарту APP-20 для досягнення визначеної оперативної мети необхідно розробити відповідні стратегічні завдання, що реалізуються за допомогою однієї чи кількох спроможностей. Спроможності реалізуються за допомогою однієї чи кількох програм, а програми реалізуються за допомогою одного чи кількох проектів. На *рисунку 4* показано структурну схему цієї процедури.

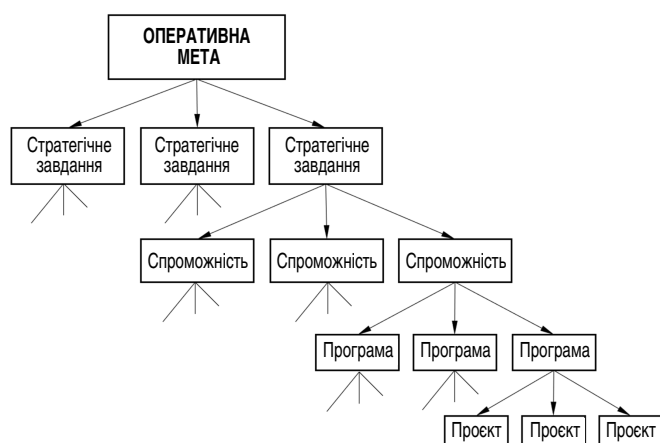

Рис. 4. Порядок формування програм озброєння за стандартом APP-20

Цей порядок можна показати на прикладі оперативної мети – вихід Збройних Сил України до узбережжя Азовського моря, як показано на *рисунку 5*.

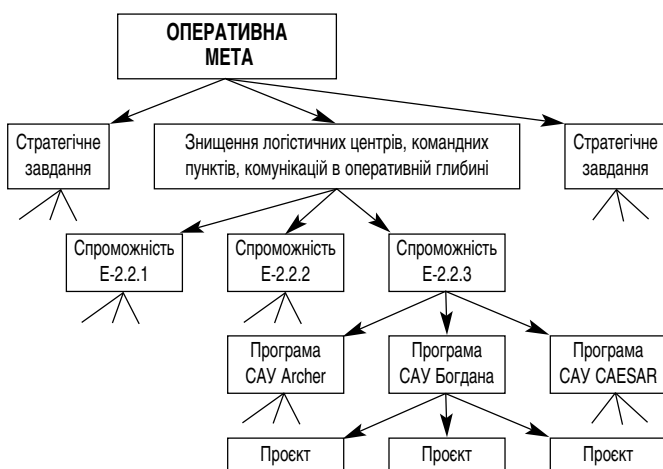

Рис. 5. Порядок формування програм озброєння за стандартом APP-20, адаптований для Міністерства оборони України

Висновки

Україна у протистоянні збройній агресії Росії застосує стратегію, подібну до підходів НАТО, яка базується на впровадженні нових технологій і роботизованих систем для зменшення людських втрат у бойових діях. Визначальним фактором для здобуття переваги на полі бою є високотехнологічна зброя – ключовий елемент, який позначається серед восьми компонентів спроможностей (DOTMLPFI) у документах НАТО терміном «materiel». Хоча всі ці компоненти є необхідними, пріоритет надається технологічно розвиненій зброї, тоді як інші елементи є похідними.

Це положення підтвержене в процесі відбиття збройної агресії Російської Федерації проти України. Саме зброя суттєво змінює тактику застосування та оперативне мистецтво, а не навпаки.

Перехід від оборонного планування на основі загроз до оборонного планування на основі спроможностей зумовлений принципом «стратегічної невизначеності», що покладено в основу оборонного планування держав НАТО. Європейські країни, включно з Україною, стикаються із численними та непередбачуваними загрозами, для реагування на які жодна держава самостійно не має достатньо ресурсів. У таких умовах ефективним рішенням стає об'єднання військових потенціалів країн зі спільними цінностями в межах концепції колективної оборони. Проте просте поєднання сил 32 країн НАТО може призвести до хаосу в системі оборони. Для забезпечення ефективності необхідне структуроване та збалансоване об'єднання зусиль.

У країнах – членах НАТО для цього застосовується оборонне планування на основі спроможностей, де вони розглядаються як блоки для формування системи колективної безпеки. Такий «модульний» підхід дає змогу оптимізувати витрати на оборону, даючи кожній країні можливість розвивати ті спроможності, які найкраще відповідають її специфічним загрозам. Ці спроможності потім інтегруються до спільного «пулу» ресурсів НАТО, який використовується для виконання конкретних завдань. Завдяки цьому країни Альянсу разом створюють комплексну систему спроможностей, здатну протистояти будь-яким загрозам навіть у ситуації стратегічної невизначеності.

Для підвищення ефективності впровадження методів планування на основі спроможностей в Україні, сприяння європейській та євроатлантичній інтеграції держави є доцільним приведення термінологічної бази у відповідних керівних документах Міністерства оборони України до термінології, прийнятої в НАТО (ЄС). З метою забезпечення оснащення сил оборони України високотехнологічною зброєю необхідно також удосконалити процеси з управління програмами (життєвим циклом) озброєння та військової техніки на основі стандартів НАТО, зокрема стандарту APP-20.

Перелік літератури

1. Стратегічний оборонний бюлетень України [Електронний ресурс] : введений у дію Указом Президента України № 240/2016 від 6 червня 2016 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/240/2016#n10>.
2. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України № 2469-VIII від 21 червня 2018 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>.
3. Стратегічний оборонний бюлетень України [Електронний ресурс] : затв. Указом Президента України № 473/2021 від 17 вересня 2021 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/473/2021#n17>.
4. Порядок організації та здійснення оборонного планування в Міністерстві оборони України, Збройних Силах України та інших складових сил оборони [Електронний ресурс] : затв. наказом Міністерства оборони України № 484 від 22 грудня 2020 р. // Верховна Рада України. Законодавство України. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0196-21#Text>.
5. Єдиний перелік (каталог) спроможностей Міністерства оборони України, Збройних Сил України та інших складових сил оборони : ВП 5-00(196).01 : затв. Міністром оборони України 31 грудня 2021 р. / Головне управління оборонного планування ГШ ЗСУ. – [К.], 2021. – 836 с.
6. Capability [Електронний ресурс] // Merriam-Webster. – Режим доступу : <https://www.merriam-webster.com/dictionary/capability>.
7. [Головна сторінка сайту] [Електронний ресурс] // NATO Term, the official NATO Terminology Database. – Режим доступу : <https://nso.nato.int/natoterm>.
8. The 2023 EU Capability Development Priorities. To Be Ready [Електронний ресурс] // European Defence Agency. – Режим доступу : <https://eda.europa.eu/docs/default-source/brochures/qu-03-23-421-en-n-web.pdf>.
9. *Luttwak E. N.* Strategy: the Logic of War and Peace / E. N. Luttwak. – Rev. and enl. ed. – Cambridge, Mass. : the Belknap Press of Harvard University Press, 2002. – XII, 308 p.
10. У 2024 році відбудеться зміна технологій ведення війни – головнокомандувач ЗСУ [Електронний ресурс] // Укрінформ. – Режим доступу : <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3805127-u-2024-roci-vidbudetsa-zmina-tehnologij-vedenna-vijni-golovnokomanduvac-zsu.html>.
11. Ukraine's Army Chief: the Design of War Has Changed [Електронний ресурс] // CNN. – Режим доступу : <https://edition.cnn.com/2024/02/01/opinions/ukraine-army-chief-war-strategy-russia-valerii-zaluzhnyi/index.html>.
12. Нова природа війни змінила сутність основ глобальної безпеки: український досвід і майбутній світовий порядок [Електронний ресурс] : виступ Надзвичайного і Повноважного посла України у Великій Британії і Північній Ірландії, Головнокомандувача ЗСУ (2021–2024) Валерія Залужного на Форумі оборонних технологій Україна – Велика Британія, організованому RUSI, 25 квітня 2025 р. // Українська правда. – Режим доступу : <https://www.pravda.com.ua/columns/2025/04/25/7509135>.
13. *Семон Б. Й.* Концепція несподіваного поєднання технологій і застосування [Електронний ресурс] / Б. Й. Семон, В. М. Дихановський // Наука і оборона. – 2022. – № 3/4. – С. 22–27. – Режим доступу : <https://doi.org/10.33099/2618-1614-2022-20-3-4-22-27>.
14. Joint Operations : Joint Publication 3-0 [Електронний ресурс] / [Joint Chiefs of Staff]. – 17 January 2017, Incorporating Change 1, 22 October 2018 // Federation of American Scientists. – Режим доступу : https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_0.pdf.
15. Joint Fire Support : Joint Publication 3-09 [Електронний ресурс] / [Joint Chiefs of Staff]. – 10 April 2019 // Federation of American Scientists. – Режим доступу : https://irp.fas.org/doddir/dod/jp3_09.pdf.
16. Joint Logistics : Joint Publication 4-0 [Електронний ресурс] / Joint Chiefs of Staff. – 4 February 2019, Incorporating Change 1, 8 May 2019 // Federation of American Scientists. – Режим доступу : https://irp.fas.org/doddir/dod/jp4_0.pdf.
17. 2022 National Defense Strategy of the United States of America [Електронний ресурс] / U.S. Department of Defense // U.S. Department of War. – Режим доступу : <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.pdf>.
18. *Krepinevich A. F.* The Origins of Victory: How Disruptive Military Innovation Determines the Fates of Great Powers / A. F. Krepinevich. – New Haven, CT : Yale University Press, 2024. – XVI, 549 p.
19. *Turner S.* Intelligence for a New World Order [Електронний ресурс] / S. Turner // Foreign Affairs. – 1991. – Vol. 70, No 4. – Режим доступу : <https://www.foreignaffairs.com/united-states/intelligence-new-world-order>.
20. A Secure Europe in a Better World [Електронний ресурс] : European Security Strategy // European Parliament. – Режим доступу : https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dv/ess/essen.pdf.
21. *Morgenthau H. J.* Politics among Nations : the Struggle for Power and Peace / H. J. Morgenthau. – New York : A. A. Knopf, 1949. – XV, 489, xix p.
22. Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defense [Електронний ресурс] / U.S. Department of Defense // Defense Technical Information Center. – Режим доступу : <https://apps.dtic.mil/sti/tr/pdf/ADA554328.pdf>.
23. *Huntington S. P.* The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order / S. P. Huntington. – New York : Simon & Schuster, 1997. – 367 p.
24. Implementation of the Common Security and Defence Policy – annual report 2023 [Електронний ресурс] : European Parliament resolution of 28 February 2024 (2023/2119(INI)) // European Parliament. – Режим доступу : https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0105_EN.pdf.
25. The 2023 EU Capability Development Priorities. To Be Ready [Електронний ресурс] : Factsheet // European Defence Agency. – Режим доступу : <https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-factsheets/cdp-factsheet---eda---14-nov-2023.pdf>.
26. NATO Programme Management Framework (NATO Life Cycle Model) : NATO Standard : AAP-20. – Edition C, version 1. – [Effective from 16 October 2015]. – [Brussels] : NSO, 2015. – 78 p.